

SOCIAL SERVICES IN THE COMMUNITY AND IN SPECIALIZED INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

Abstract: Problems related to the social activity in the Republic of Bulgaria are discussed. Under the current legislation, social services are provided in the community and in specialized institutions. Bodies related to social assistance in the Republic of Bulgaria are the Council of Ministers, the Ministry of Labor and Social Policy, the Agency for Social Assistance, the National Social Security Institute, the General Labor Inspectorate, the Employment Agency and others.

Author information:

Lora Rashkova
PhD
✉ l.rashkova1977@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
social services, social services in the community, specialized institutions, social assistance, social work, social inclusion.

Ролята на социалните услуги в общността и в специализираните институции в Р. България е значим проблем. Социалните услуги са дейности за подпомагане на лица и семейства, които са затруднени или не могат да задоволят своите основни жизнени потребности. Те се осъществяват от заведения за социални услуги, които могат да бъдат държавни, общински, частни или със смесено участие.

Социалната дейност в България функционира в съответствие с потребностите на обществото. Тя отразява социалната защита на нуждаещите се и се стреми към задоволяване на потребностите на личността [1, с.11].

В. Сотирова [2, с.79] пише, че: „Социалната закрила е право на всички български граждани. В тази област не се допускат различни форми на дискриминация, различни привилегии или ограничения. Не трябва да се вземат предвид фактори като народност, социален произход, пол, раса, възраст, политически и религиозни убеждения, членство в обществени организации, семейно и материално положение, наличие на психични и физически увреждания”.

Социалната закрила е прерогатив на модерната държава. Дейността на социалните институции е законово защитена с правни норми от държавата. Тя регламентира и контролира социалните отношения, правата и задълженията на социално закриляните лица [2, с.79].

Законът за социалното подпомагане и Правилникът за неговото приложение уреждат обществените отношения, свързани с гарантирането на правото на гражданите в Република България на социално подпомагане чрез социални помощи и социални услуги [8].

Основните понятия в социалната сфера са: социални услуги, социални услуги в общността, социални услуги в специализирани институции, социална работа, социално включване, доставчици на социални услуги, потребители на социални услуги.

Социални услуги – според Закона за социалното подпомагане са дейности в подкрепа на лицата за социално включване и самостоятелен начин на живот, които се основават на социална работа и се предоставят в общността и в специализирани институции [8].

Социални услуги в общността са услуги, предоставени в семейна среда или в близка до семейната среда [8].

Специализирани институции са домове пансионен тип, в които хората са отделени от своята домашна среда [8].

Социални услуги в общността от резидентен тип са услуги, които предоставят възможност за живот в среда, близка до семейната [8].

Социална работа е професионална дейност за подобряване взаимната адаптация на лицата, семействата, групите и средата, в която те живеят. Тя е комплекс от подпомагащи дейности, насочени към постигане на по-добро качество на живот, достойнство и отговорност у хората на основата на индивидуалните им способности, междуличностните отношения и ресурсите на общността [8].

Социално включване е създаването на условия и възможности в най-висока степен за участие на лицата в обществения живот [8].

Доставчици на социални услуги са държавата и общините, както и вписаните в регистъра на Агенцията за социално подпомагане лица по чл. 18, ал. 1, т. 3 и 4 от Закона за социално подпомагане [7].

Потребители на социални услуги са лицата и семействата, които ползват социални услуги в общността и в специализирани институции [7].

Видове социални услуги, регламентирани в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане в Р. България

Социалните услуги се предоставят в общността и в специализирани институции, съгласно Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане [7].

Социални услуги, които се предоставят в общността, са:

1. Социални услуги в домашна среда:

- личен асистент;
- социален асистент;
- домашен помощник;
- домашен социален патронаж;

2. Дневен център:

- дневен център за деца и/или младежи с увреждания;
- дневен център за пълнолетни лица с увреждания;
- дневен център за деца и/или младежи с тежки множествени увреждания;
- дневен център за пълнолетни лица с тежки множествени увреждания;
- дневен център за пълнолетни лица с увреждания - седмична грижа;
- дневен център за деца и младежи с увреждания - седмична грижа;
- дневен център за стари хора;

3. Център за социална рехабилитация и интеграция;

4. Социални услуги от резидентен тип:

а) център за настаняване от семеен тип:

- център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания;
- център за настаняване от семеен тип за деца с увреждания;
- център за настаняване от семеен тип за младежи с увреждания;
- център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства;
- център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция;
- център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания;
- център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост;
- център за настаняване от семеен тип за стари хора;

б) център за временно настаняване;

в) кризисен център;

г) преходно жилище;

д) наблюдавано жилище;

е) защитено жилище:

- защитено жилище за лица с психични разстройства;
- защитено жилище за лица с умствена изостаналост;
- защитено жилище за лица с физически увреждания;

5. Приют;

6. Социален учебно-професионален център;
7. Звено "Майка и бебе";
8. Център за обществена подкрепа;
9. Център за работа с деца на улицата;
10. Приемна грижа;
11. Обществени трапезарии.

Специализирани институции за предоставяне на социални услуги са:

1. Домове за деца, лишени от родителска грижа;
2. Дом за пълнолетни лица с увреждания:
  - дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост;
  - дом за пълнолетни лица с психични разстройства;
  - дом за пълнолетни лица с физически увреждания;
  - дом за пълнолетни лица със сетивни нарушения;
  - дом за пълнолетни лица с деменция;
3. Дом за стари хора [7].

Във всяка община могат да се разкриват и други видове социални услуги, при необходимост и съобразно потребностите на населението.

Социалните услуги могат да се предоставят краткосрочно или дългосрочно.

Изпълнителният директор на Агенцията за социално подпомагане утвърждава методически ръководства и указания за работа по предоставяне на социални услуги [7].

Други институции за социални услуги

- **Неправителствени организации** – Български червен кръст, Комплекси за социални услуги за деца и семейства, Асоциации за жени, жертви на насилие и други.

Българският червен кръст подпомага уязвими хора на външни и вътрешни фактори, на природни бедствия. Оказва помощ на рискови групи – хора, страдащи от инвалидност, заболявания, ситуативни кризи, бежанци чрез здравна профилактика, психопрофилактика, обучения по програми и проекти, възпитание в ценностите на БЧК – хуманизъм и единство.

Комплекси за социални услуги за деца и семейства – работят със семейства, при които има риск от изоставяне или настаняване на детето в специализирано заведение; риск от разкъсване на семейните връзки; чието дете е настанено в специализирана институция или в друго семейство – приемно или при роднини и близки. Оказва се помощ и подкрепа за развитие на отношенията дете-семейство и за подготовка на реинтегрирането на детето в семейството по време на прилагане на мерките на закрила. Извършва се наблюдение и помощ на реинтегрирането на детето при напускане на системата за закрила на детето, консултиране и подкрепа на семействата.

Освен семейно консултиране Комплексите за социални услуги за деца и семейства извършват превенция на насилието и подкрепа на деца, жертви на малтретиране, насилие и negliжиране. Децата жертви на насилие и техните семейства се насочват от ОЗД, учебни заведения, специализирани институции за деца, общопрактикуващи лекари. Оказва им се защита, подкрепа, застъпничество. Извършва се работа по случай, работа в група, работа в мрежа.

- **Пробационни служби** – извършват консултиране, групова работа, обучения, подкрепа, преквалификация, ресоциализация, пробация, социално-педагогическа помощ, посредничество, гражданско образование, помагане, корекция на поведение на лицата, лишени от свобода.

- **Хоспис** – обслужва хора в последен стадий на заболяване, терминално болни, самотни хора, които нямат възможност да получават подходяща здравна грижа и социална подкрепа в дома си. В хосписа се извършва палиативна грижа, кризисна интервенция, консултиране, правна подкрепа, лайф-ревью [1, с.35-45].

Органи по социално подпомагане

Министерски съвет - определя държавната политика в областта на социалното подпомагане.

Министерството на труда и социалната политика разработва, координира и провежда държавната политика в областта на социалното подпомагане.

Агенция за социално подпомагане към министъра на труда и социалната политика. Тя се създава за изпълнение на държавната политика в областта на социалното подпомагане. Агенцията за социално подпомагане е изпълнителна агенция към министерството на труда и социалната политика, и е юридическо лице със седалище София. Агенцията за социално подпомагане се представлява и ръководи от изпълнителен директор. Към изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане се създава инспекторат.

Териториалните поделения на Агенцията за социално подпомагане са регионални дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове и дирекции "Социално подпомагане". В тези дирекциите "Социално подпомагане" се създават отдели "Закрила на детето". Дейността, структурата и числеността на персонала на Агенцията за социално подпомагане, броят и териториалният обхват на нейните териториални поделения се определят с устройствен правилник, приет от Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика.

Държавната политика в областта на социалното подпомагане се осъществява в сътрудничество с държавните органи, областните администрации, органите на местното самоуправление и юридическите лица с нестопанска цел, осъществяващи дейност в обществена полза, които създават условия и съдействат за реализирането на програми и проекти в тази област [3].

Национален осигурителен институт – той е публична институция, която управлява държавното обществено осигуряване в Република България. Националният осигурителен институт администрира задължителното осигуряване за общо заболяване и майчинство, безработица, трудова злополука и професионално заболяване, инвалидност, старост и смърт. НОИ е създаден през 1995г. със Закона за фонд „Обществено осигуряване“ като правопреемник на Главно управление „Социално осигуряване“ Той отчита своята дейност пред Народното събрание на Република България. Институцията е член на Международна асоциация по социално осигуряване. НОИ е юридическо лице, което се състои от Централно управление със седалище в град София и териториални поделения във всеки от 28-те областни центрове на страната [4].

Главна инспекция по труда – тя е изпълнителна агенция към министъра на труда и социалната политика. Инспекцията е второстепенен разпоредител с бюджет, като осъществява своята дейност самостоятелно или във взаимодействие с други органи на държавната администрация и може да си сътрудничи с организациите на работниците и служителите и на работодателите, както и с други неправителствени организации.

Главната инспекция по труда има следните основни функции:

- контролира спазването на трудовото законодателство;
- упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон;
- дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта [6].

Агенцията по заетостта е изпълнителна агенция към министъра на труда и социалната политика за реализиране на държавната политика по насърчаване на заетостта. Нейните основни функции са:

- регистриране на свободните работни места и на лицата, активно търсещи работа; - посреднически услуги за осигуряване на заетост;
- съвместно участие с общините и работодателите в разработването на общоползни за общината и държавата дейности;
- участие в разработването и реализацията на програми и мерки за заетост и обучение, насочени към точно определени групи от безработни лица, които по различни причини са по-трудно приспособими на пазара на труда;

- изпълнение, самостоятелно или съвместно с други органи или организации, на проекти и програми в областта на заетостта, професионалното обучение и квалификация, социалната интеграция, финансирани от предприемаческите фондове на Европейския съюз или от други международни организации (в т.ч. и такива с участие на български ресурси);
- защита и запазване на заетостта;
- организиране на квалификационно и мотивационно обучение за безработни и заети лица;
- посредническа дейност за заетост на български граждани в чужбина и на чужденци в България;
- анализиране на търсенето и предлагането на пазара на труда и прогнозиране на евентуалните промени в него [5].

Териториални поделения на Агенцията по заетостта са **Бюро по труда (Регионални служби по заетостта)** - обхващат целева група регистрирани безработни, работодатели, търсещи работа, заети лица. Дейността на Бюрата по труда е свързана с насърчаване на заетостта, защита на пазара на труда, консултиране, тренинги за мотивация и умения, обучение на заетите лица, посредничество, психологична поддръжка, професионално ориентиране, стимулиране на активност, информираност за работа в страната и в чужбина, правна дейност, планиране на програми и мерки за насърчаване на заетостта [5].

Заключение

Социалните услуги в общността са ключов фактор за ефективно социално включване, борба с бедността и участие в живота на обществото на всички уязвими групи. Политиката в сферата на социалните услуги през последните години е насочена към развитие на услугите в общността - това са социални услуги в домашна среда, дневен център, център за социална рехабилитация и интеграция, социални услуги от резидентен тип, приемна грижа, обществени трапезарии. Социалните услуги в общността заменят институционалният модел на грижа. Органи по социално подпомагане са Министерски съвет, Министерството на труда и социалната политика, Агенция за социално подпомагане, Национален осигурителен институт, Главна инспекция по труда, Агенцията по заетостта. Те регулират държавната политика в областта на социалното подпомагане.

References:

1. Miteva, P., *Metodi v pomagashtite profesii*, Burgas, 2006.
2. Sotirova, V., *Osnovi na sotsialnata rabota*, Univ. izdatelstvo „Neofit Rilski“, Blagoevgrad, 2011.
3. <http://trudipravo.bg/index.php/znanie-za-vas/965-zakon-za-sotzialno-podpomagane>
4. <http://www.nssi.bg/aboutbg>
5. <https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=CONTENT&I=310>
6. <https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=CONTENT&I=311>
7. [www.lex.bg/laws/ldoc13038592/Pravilnik za prilagane na Zakona za sotsialno podpomagane DV br.89 ot 2017.](http://www.lex.bg/laws/ldoc13038592/Pravilnik%20za%20prilagane%20na%20Zakona%20za%20sotsialno%20podpomagane%20DV%20br.89%20ot%202017)
8. [www.lex.bg/laws/ldoc2134405633/Zakon za sotsialno podpomagane obn. v DV. br. 56 ot 1998g., izm. DV br.8/2016.](http://www.lex.bg/laws/ldoc2134405633/Zakon%20za%20sotsialno%20podpomagane%20obn.%20v%20DV.%20br.%2056%20ot%201998g.%20izm.%20DV%20br.8/2016)